

(Ö N É L E T R A J Z I R É S Z L E T 27.)

155.

Dragutin Nuber nevű gazdag szerbhez ment feleségül, de négy év múltán vége lett a házasságnak, mert akkor ő már más elhivatottság jegyében gondolkozott jövődjéről.

Elvált jugoszláv férjétől és elkötelezte magát egykori vizsgálóbírója, Gebauer Gusztáv mellett. Együtt jöttek haza, Magyarországra 1924-ben, és 1927-ben összeházasodtak.

Érdekességnek tetszett, hogy a hazatérés dátuma október 31-re esett, és felöltött bennem, hogy én ugyanezen a napon, vagy is tegnap érkeztem Szófiából Belgrádba. Hamar túlléptem azonban ezen az észrevételen, mert nem vezetett semmi olyan következtetésre, aminek értelme kerekedett volna.

Magyarázként kívánczik még ide, hogy első férje erősen exponálta magát a délszláv elszakadási mozgalomban, tehát nem volt javallott Magyarországra jönnie. A fennálló, szigorú jogszabályok okán a tiltott határátlépésnek még a kísérlete is nagy kockázatokkal járt volna.

Nem pontosan ez állott a kezemben tartott papíron, de lehunytt szemmel összefoglalva, ekként rögzült bennem a bonyodalom.

Nehezen olvastam, úgyszólván kényszerítettem figyelmemet, miközben mégis újra, meg újra kellett futtatnom a szememet az imént látottakon, mert menten elmállott a tartalmuk a fejemben.

Géppel írott és kézzel javított szöveg tizenvalahány oldalas másolata reszketett a kezemben. A reszketés is okozta, hogy nehezen haladtam az olvasmánnyal, amiről pedig azt mondta Gádor, amikor a figyelmembe ajánlotta, hogy példátlanul izgalmas, egyvégtében fogom elolvasni, mert lehetetlen lesz letennem.

Legszívesebben azonnal félretettem volna, nyugalmasabb időkre.

A Majestic bárban, meg egyéb mondén helyeken csatangolva, szemernyi alvás nélkül töltöttem az elmúlt belgrádi éjszakát. Nyomasztó bágyadtság váltotta idegeimben a riasztó feszültséget, és mindkettő ellenében küzdöttem, hogy nyugalmi állapotban maradhassak.

Idegesített a mellettem ülő Gádor Béla is, akit nem csupán idősebb kollegaként, hanem külön a Ludas Matyi főszerkesztőjeként is tiszteltem, színházi konferálóként pedig kifejezetten kedveltem, de most inkább szabadulni szerettem volna tőle. Élterett is a remény, hogy ez a szabadulás előbb-utóbb alakot ölt, mert nyakát sűrűn nyújtogatva, várakozón hunyorgott Gádor a Moszkva szálló kávézójának a bejárata felé.

Leste az örökkön késlekedő vendéglátóit, egyben alkalmi programszervezőit, meg idegenvezetőit, mert legalább ő legyen az, aki idejében a tetthelyen található.

Ő üzent értem, hogy feltétlenül jöjjenek ide, a kávézóba, halaszthatatlan ügyben. És amikor megjöttem, úgy örvendezett, akárha dédelgetett álma teljesült volna. Holott nem történt egyéb, mint élem tette az említett iratcsomagot, hozzámmondva, hogy ezek Mollináry Gizella író nő feljegyzései, amelyeket Magyarország vezetőihez intézett.

Zavartan, leginkább fapofával mosolyogtam, és előhúztam belső zsebemből én is egy gépelt papírt. Átnyújtottam Gádornak, és azt a tájékoztatást mellékeltem hozzá, hogy én meg ezt a Ludas Matyi jugoszláv megfelelőjének, a JEZS-nek írtam, kérem, olvassa el, s ha jónak tartja, juttassa a címzetthez.

Úgy futotta át szövegemet, hogy háromig sem számolhattam, és már zsebébe dugta a papíromat, miközben azt mondta:

– Jjjó. Máskülönbem pedig nem kell szégyellened, ha ezeken a fecniken kívül semmit nem olvastál Mollináry Gizellától. Ő a harmincas-negyvenes években volt igazán ismert és népszerű, te pedig akkor még nem forgattál szépirodalmat a kezdedben, ami bizonyos szempontból érthető is, ha általad panaszkodt, sanyarú gyerekkorodat idézzük.

Éreztem szavaiban az engem érintő malíciát s megjátszottan is, de őszintén is háborogtam. Hangoztattam, hogy már negyedik elemista koromban, amikor Dorogi tanító úr elébe kerültem, hozzákezdtem a világirodalom és a magyar irodalom színéjének habzsolásához.

Majd így folytattam:

– Amit pedig nem találhattam a tanító úr több ezer kötetes könyvtárában, az nem is lehetett igazán fontos! – védekeztem egy rögtönzött, de ezeréves állítással, amihez hozzátettem: – Továbbá az utóbbi években Pesten megejtett, buzgalmas művelődési vígjelmim során sem találkoztam az említett író nő műveivel.

Borotvaélesre vasalt nadrágja térdére csapott Gádor Béla, és a hangja is csattant:

– Mert megtiltotta pártunk és kormányunk, hogy Mollináry Gizella műveiből bármit is újra kiadjanak a háború után! A kezdedben tartott írás éppen azt vágja pártunk és kormányunk fejéhez, hogy ostoba és gonosz volt ez a hallgatási tilalom, amit ideje a szemétre dobni!

Gyorsan lefékezte hevületét. Igazgatott valamit jól szabott öltönyén, amiről első pillantásra megállapíthattam, hogy nagyon drága lehetett a méterre vásárolt anyaga. Igazándiból azonban az a mozdulata lett nálam nyérő, amivel nagy ádámcsutkája alatt díszló, apró csokornyakkendőjét két ujjával érintve, a létező legtökéletesebb állapotba manipulálta.

Fel is állott, és búcsút intve a kijárat felé indult, de pillanatra még visszafordult.

– Olvasd el. Beszélünk róla, ha visszajöttem!

Közelebb emeltem arcomhoz a papírokat, hogy még inkább az olvasásba merülés látszatát keltsem, közben a távolodó Gádor alakját figyeltem, s amikor végleg eltűnt, asztalra hullajtottam olvasnivalómat, és ráejtettem az államot is.

Időben felfogtam azonban, hogy ez feltűnően illetlen póz egy kávéházban, továbbá éreztem, hogy félig leereszkedett a szempillám is, és kicsi híján alvásba ernyed minden tagom, ami ellen az nyújtott véletlenül szerencsés védekezést, hogy földre csúsztak a papírok, s azokat haladéktalanul fel kellett szednem.

Ez a kényszerű mozgás életre is galvanizált valamelyest, mindenesetre kellő erő gyülekezett bennem, hogy az olvasás parancsoló szándéka teremjen meg agyonfáradt idegeimben.

Pincért intettem az asztalomhoz és kávé-t rendeltem.

Újra az írás elejére mentem, és kissé meglepődtem, amikor arról értesültem, hogy szerelemgyerekként született az író, akárcsak én.

Első olvasáskor ez nem tűnt fel.

Kicsikét fel is élénkített az információ.

Abban is hasonlítottunk, hogy nem anyja nevelte.

Abban viszont különbözött a helyzetünk, hogy amíg én egyvégtében nagyszüleim övezetében élhettem, a paraszti szegénység bútorai között ugyan, de a szeretet díszleteivel ékesítetten, addig Mollináry Gizella ide-oda hányódott, gyerekekrevelésre, és gyerekekkel való törődésre inkább méltatlan és alkalmatlan felnőttek városi világában.

A képzeletemben felvillanó városi világ külön is ellenszenves volt nekem.

Állítólagos apja olasz orvos volt, de kivonta magát a gyanúsítás alól, nem akarta vállalni Gizellát.

A nagymama neve Bozsarics Marka, a nagypapáé Mollináry Dragutin.

Mindketten Szkopjében születtek, és macedón eredetnek mondták magukat.

Azt hallottam erről a városról valaha, hogy a délszláv világ mélységének a közepe. Jól hangzott, de az állítás rejtettebb értelméről semmit nem árult el nekem.

Megállásra és tűnődésre készítetett ellenben az a név, hogy Dragutin. Visszább mentem a szövegben, és megtaláltam a másik Dragutint, az első férjeként megnevezett.

Felvillanyozott egy ötlet, aminek nyomán a zsebemben kezdtem kotorászni, és meg is leltem, amit kerestem. Annak a szerb ügyvédnek a névjegykártyájára bámultam, akire fél éjszakán át vártunk a Majestic mulatóban Zolival és bácsikájával.

Most harmadszor olvashattam, hogy Dragutin. A kártyára írt név előtt ott állott, hogy: dr.

Ennek a doktornak a keresztnéve: Zdenko.

Gyakori név lehet a Dragutin a délszlávok világában.

156.

Kőberl Jóska révén rendelt magához Gádor.

Ezzel a Jóskával előző este ismerkedtem össze a sakkozás magyar nagymesterének, Szabó Lászlónak a szállodai apartmanjában, ahová vendégül hívta régi barátját, Gádor Bélát, meg a vele lévő Toncz Tibor karikaturistát. Utóbbiak mindketten a belgrádi JEZS nevű élclap, a pesti Ludas Matyi megfelelőjének hivatalos vendégeiként

időztek Jugoszlávia fővárosában 1956 októberétől kezdődően, talán egy hónapra tervezetten.

Szóval ott volt Jóska, a Szovjetunióban rendezett sakkvilágbajnokságról Belgrádba érkező nagymester trénerének titulált fiatalember is, akinek az átlagosnál nagyobb volt a feje kerülete, és akivel első perctől kölcsönös rokonszenvet éreztünk. Adott helyzetemben azonban ennél is értékeőbb volt, hogy roppant hasznossá lett számomra a gyakorlati tennivalók terén mutatkozó. ügyességével.

A társalgás folyamán kiderült, hogy én előző éjjel érkeztem Szófiából, és nem rendelkeztem szállodai szobával. Nem árultam el azt sem, hogy krumplit szállító dunai kis hajón libegve töltöttem első éjszakámat, hanem ennél is nyomorultabbra festettem a helyzetemet. Azt mondtam, semmilyen szállásom nincsen, és az állomás csomagtartójába zsúfoltam be összes cókókomat, és ott húztam meg magamat is.

Szabó nagymester utasítására – és az ő kontójára – percek alatt szobát szerzett számomra Jóska. Igaz, csak a Moszkva hotel felső emeletén akadt hely, fürdőszoba nélkül, de mennyire jobb kilátás volt ez, mint zöldséget szállító, nyikorgó-nyekergő hajócska priccsen meghúzódva dideregni a Dunán, ki tudja előre, hány őszi éjszakán át!

A nagymestertől kapott ajándékom lett az is, hogy meghívott a két nappal későbbre hirdetett szimultán mérkőzésre, amelyet a belgrádi sakkörültek szerveztek a nagy vendég tiszteletére. Harminckét ellenféllel kellett megküzdenie s harmincharmadiknak nevezett be engem.

Tisztességgel szabadkoztam, gyatra sakkozónak minősítettem magamat, mire felszólította Jóskát, hogy a hátralévő időben javítsa fel sakkozói kondícióját.

A nagymester által adott fogadás végeztével Jóska szobájába mentünk s az utasításnak megfelelően azonnal különféle sakktáblákat szedett elő, hogy egy kissé gyakoroljunk, de gyorsan belátta, hogy erre több időt kellene szentelnünk, holott én éppen annak voltam szűkében.

Álságosan savanyú pofát vágva megmutattam neki a Majestic bárba szóló belépőmet, amit most érkezett magyarországi magyaroktól kaptam, és nem tehetem, hogy elfelejtkezek róluk. Persze, engem is éget a vágy, hogy otthonról hozott, friss hírekhez jussak.

Azon is sóhajtoztam, hogy Szófiából indulásom óta nem ment le rólam az ing, nem tudhattam egy macskamosdást sem megejteni, mire Jóska rögtön beteretelt fürdőszobájába.

Amikor végeztem a tisztálkodással, kétszer is figyelmembe ajánlotta, hogy bármiikor jöhetek hozzá mosakodni, mert az én tetőtéri lakosztályomban nincsen folyó víz, hanem csak az ottani folyosó végén található egy tusolót.

Arra is kioktatott, miképpen kérjem el szobája kulcsát a portán, ha ő nincsen otthon, és miképpen adjam le, ha egyedül távozok.

Azért, hogy javítsak valamit elesettségem ábrázolatán, eldicsekedtem Jóskának, hogy munkaszerződésemmé lett a legnagyobb belgrádi satirikus lapnál, vagyis apró írásokat, úgynevezett krokikat kell adnom s nyilván jó honoráriumokkal ellentételezik. Már mozog is a fejemben az első valami, csak nem tudom, hogyan írhatom le olyan

olvashatóan, hogy azt kézbe tudják venni, és szerbre tudják fordítani. Szóval, hogy munkapéldányként is szolgáljon.

Térült, fordult Jóska, és már előttem volt egy számomra bármikor igénybe vehető, csinos kis írógép.

Mínthogy ő nem egyszerűen tréner, hanem igazándiból titkára volt főnökének, sok adminisztrációval is birkóznia kellett s ehhez nélkülözhetetlen volt például az olyan eszköz, mint az írógép.

Ezt a tőle kapott, legújabb ajándékot azt követően fordítottam hasznomra, hogy hazaérkeztem az éjszakából.

Akkor persze, hol volt már az éjszaka?

Sokkal inkább másodnapi koradélután volt az már, amikor egy hölgyike ágyában arra eszméltem, hogy rohannom kell, mert lekésem a jövőmet!

Közösen ismert szavak hiányában, sebtében adott-kapott búcsúpuszik, jelbeszédnek nyomán indultam az utcára, és találtam rá az új remények ígéretét is szállító vilamosra.

Felkapaszkodtam, és bár jutott eszembe későbbben, hogy a villamosról át kellene vágódnom abba a gyorsabb taxiba, amit felfedeztem egyik megállóban, ámde bele-reszkettem a gondolatba, hogy mekkora számla ellenében jutnék én azzal a külvárosból a Moszkva szállóig?

Az a taxiszámla ráadásul – alighanem csont nélkül – a hölgyike asztalkáján maradt!

Nem voltam a malaszt útján.

Inkább gyűlöltem, restelltem viselt dolgaimat s rossz emlékek idéződtek bennem arról az egész társaságról, amelyikkel az elmúlt éjszaka egy részét töltöttem.

Minden bűnöm kavargott, sistergett bennem s egyik jóvátételnek azt véltem, ha munkába fojtom keserűségemet, ha megírom például a szerződésben vállalt cikkemet, amit esetleg már várnak is a JEZS-nél. De amit Gádor Béla feltétlenül elvár tőlem, hiszen ő kezdeményezte, hogy szerződéssel kötődjek a nagy példányszámú laphoz, ezzel is könnyítve nulláról induló anyagi helyzetemen.

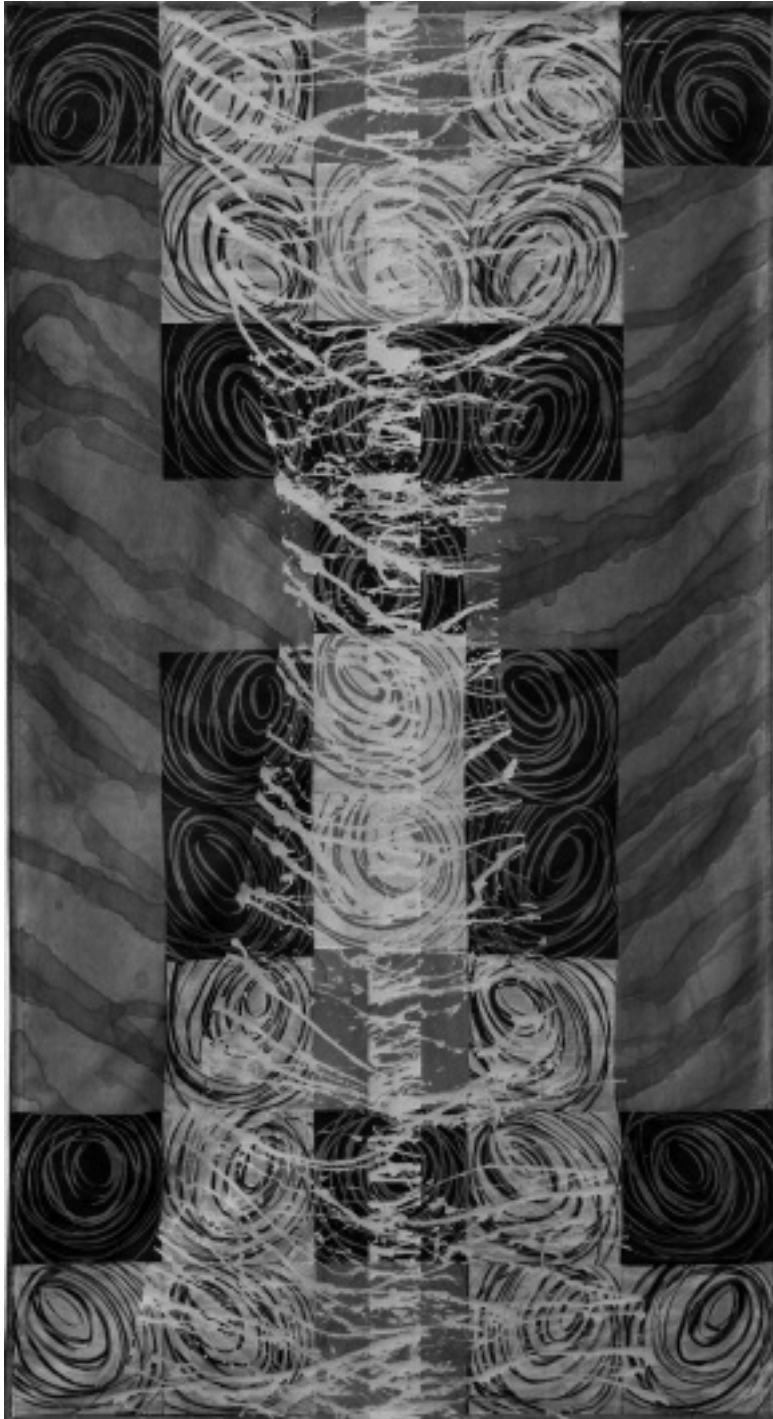
S mindennél jobban munkára sarkallt, hogy cédulát fedeztem fel a gép hengerére tekerve, amit Jóska írt, és arról értesít, hogy haladéktalanul keressen fel Gádor fő-szerkesztő urat, mert vár!

Úgy döntöttem, hogy mielőtt odamegyek, lefirkantom a JEZS-nek szóló műve-met, amit akár mellvértként is magam elé tarthatok, ha valamiért rosszkedvűen fo-gadna Gádor.

Tiszta papírt fűztem a gépbe, és azt a címet adtam leendő írásomnak, hogy „Vég-telen történet”.

És ekként szólt:

„Amikor észrevettük, hogy győztünk, már semmit nem tehetünk ellene. Akit a kinézés feladatával bízunk meg, az kinézett és jelentette, hogy gúlákban állnak az ellenség fegyverei, maga az élő állomány pedig hármasszorosban felsorakozva várja a továbbiakat.

Kiss Iringó: A belső út, 2017

Vezérkarunk szerint hadicsel áldozatai lettünk, ami arra kényszerít bennünket, hogy tegyünk valamit, holott eddig az aktív semmittevés taktikáját alkalmaztuk, és ebből nehéz lesz átállni a passzív cselekedetre.

Akad valaki, aki emlékezett a mondásra, ami szerint „Jaj, a legyőzötteknek!”, de sokáig nem tudtuk, miképpen konvertáljuk gyakorlattá ezt az elméletet.

Végül olyan ideológiai jövőképet szerkesztettünk, amelynek első pontjaként átneveztük a teológiát antropológiává. Ez azért volt hasznos, mert így elkülöníthettük a főbűnösöket. Azokat soroltuk ebbe a kategóriába, akik jó húsban voltak, hiszen ezek lehetnek a korábbi haszonélvezők és harácsolók.

Fogyókúrára fogtuk a kövéreket, mi, győztesek pedig zsírosabban táplálkoztunk, mint a győzelmünk előtti korszakban.

Ebből az következett, hogy kihíztuk ruháinkat, és még nem állt fel az Általános Szabóság.

A tegnapi fent valók, a tohonya emberek mozgékonyakká lettek s egy sasszéval ellillantak, ha testi fenytésben akartuk részeltetni őket.

Már három hónapja voltunk hatalmon s mindinkább mutatkozni kezdtek a nyugtalanság jelei a vezérkarban. Felállítottuk ugyan a Történelmet Megszüntető Bizottságot, mégis mindig történt valami, és ez egyre idegesítőbb lett.

Felütötte a fejét az a nézet, amely szerint a valóságos szenvedés jobb, mint a képzelt öröm, valamint a bőrünkön tanulhattuk meg, hogy maradéktalan örömök pedig nem is léteznek.

Főideológusunk akként módosította a régi jelmondatot, hogy „Jaj a győzteseknek!”

Haladéktalanul megszerveztük bukásunkat, és a terveknek megfelelően elsöprő vereséget szenvedtünk.

Ezt követően persze, leromlott a helyzetünk, ezért megint a hatalom után kezdtünk sóvárogni. Rossz emlékeinkre sandítva azonban nem a totális hatalom nyűgét akartuk nyakunkba venni, hanem csupán arra vágytunk, *mintha* uralmon lennénk.

Vannak sanszaink. Jól tudjuk ugyanis, hogy az igazság hatalmas, és előbb-utóbb győzedelmeskedik.

Azt is tudjuk ugyanakkor, hogy ez nem így van.

Igazság mindig az, amit a fent valók annak tartanak.

Mínhogy pedig mi nem akarunk igazán fent lenni, abban állapotunk meg, hogy semmit sem tartunk egyedüli igaznak.

Kezdjük gyanítani, hogy az emberiség számára nincsen jobb megoldás, mint felül kell múlnia önmagát”.

Ennyi lett az írás.

Gondosan bezártam Jóska szobáját, leszaladtam a portára, hogy leadjam a kulcsot, és ott észrevettem a kávéházban ülő Gádort. Működésbe lendült ösztönös képességem, amely szűk baráti köröm szerint arra is képesít, hogy linkségek, sőt: vacakságok létrehozója és átmeneti képviselője legyek. Célra irányított agymunkával megtervez-

tem és el is játszottam a lóhalálában érkezőt, aki aggodalommal elteltén járul a főszekesztő asztalához, mert nagy oka lehet annak, ha magához rendel valakit Gádor!

Azután kiderült, hogy csupán jókedvében akart velem beszélni arról a kéziratról, amit ő adott nekem.

157.

Nem volt kellő önfegyelmem a folyamatos olvasáshoz, inkább csak pörgettem a lapokat, itt-ott belenéztem a szövegbe, pihentem, azután újra olvasni kezdtem.

Továbbra is az maradt felszínes feltevés, hogy tulajdonképpen hasonló gye-
reksorson kellett átvergődnie Mollinárnyak, mint nekem.

Abban persze erősen különböztünk, hogy Mollinárny lány volt, és ebből akár fura
cifraságok is származhattak.

Nem szerettem például azokról a tényekről olvasni, hogy ázott-fázott, kemény
fizikai munkát végzett, időnként tüzelőt, meg egyebeket lopott a süldő lány. Arról is
írt, hogy boldog állapotnak tekintette, amikor egy laktanyában édességeket árult.
Azt írja, hogy markotányos nő volt akkor, és hallomásaimból szerzett ismeretek alap-
ján ezt csakis úgy értelmezhettem, hogy mindenféle ügyekben alkalmi kisegítője volt
a katonaságnak.

Annyira azért nem ragadtam le ennél a közlésnél, hanem felpendülve léptem to-
vább, arra a szép megfogalmazásra lelve, hogy „az utca és a föld lányaként eljutottam
az eszmékhez, amelyeknek szószólójuk is lettem.”

Valamiképpen Nógrád megyébe került 1919-ben, és ott propagálta szóban, írás-
ban a szocialistának mondott eszmét.

Balassagyarmaton egyenesen a szociáldemokrata, vagy kommunista párt vezetője
lett.

Ezek a részek megint majdnem párhuzamosságokat mutatnak azzal, hogy serdü-
lőkorba, és újfajta helyzetekbe kerülve én is el-eltapogatóztam hívogató eszmékhez.

A sors része volt, hogy kiutakat kellett keresni és találni a magunkfajtáknak.

Másik idézetben arról vall, hogy „éhes értelmem rohamléptekben elégítette ki
magát”.

Ez a dicsekvés már abból az időből származik, amikor sikeresen megszököve az
1919 utáni üldözések és a fenyegető büntetések elől, a Jugoszláviához csatolt ország-
részbe menekül, előbb Pécsre, majd Eszékre, és utóbbi helyen házasságra lép Dragutin
Nuberrel, akinek azután fényes kastélyában éltek, valahol Ljubljana közelében.

Miniszteri rangúak, műgyűjtők és hasonlók vendégeskednek náluk.

A Zagraber Tageblattban száz pályázó között első díjat nyer egy költészetről szóló
tanulmányával. A budapesti Nyugatnak verseket küldött, amelyeket – mások mellett
– Babits Mihály is méltatott.

Útjára indul egy csillogó írói életpálya. Tizenhárom prózakötetet ír a négy elemi-
végzett, voltaképpen autodidakta hölgy, közöttük egy önéletrajzi fogantatású művet,
amely tizennyolc újrakiadást ér meg.

Álmosságommal birkózva elmerengtem a fénylő emberi történetről s egyszerűcsak arra ébredtem, hogy visszatérően foglalkoztat az esküvő színhelyéül jelzett város neve, és pedig: Eszék.

Valószínűleg hangosan is motyogtam a Jugoszláviához csatolt magyar város nevét, míg fel nem tisztult az agyamban, hogy nem a város foglalkoztat igazán, hanem egy ember, akit nagyon közelről ismerek, és akit úgy hívnak, hogy Eszéki. Teljes nevén Eszéki Gyula.

Minden föltolult bennem, ami a névhez tartozik.

Menten le is tettem kezemből a papírokat, mindkét könyökömmel az asztalra támaszkodtam, tenyereimbe tettem az arcomat, és világosan emlékszem rá, hogy azt fogalmaztam visszhangozva sikító, de persze hangtalan hangon, hogy most pedig lefekszek ide az asztal közepére, és óriásit alszok!

Ám ezzel párhuzamosan hangzóan azt a kérdést is feltettem, – talán valóban hangosan, – hogy: mi van veled Gyula?

És ez a kérdésfeltevés volt a domináns, ami igazán foglalkoztatott. A nyakamat a szemeimet körbe forgattam, akárha Gyula személyes jelenlétét is feltételezném.

Két héttel ezelőtti napon, vagy egy nappal még korábban, olyan közelről is láthattam Eszéki Gyulát, mintha most valóban itt ülne az asztalomnál.

Azelőtt pedig akár a hét minden napján ültem vele egy asztalnál, illetve két összehozott asztalnál a Szabad Föld szerkesztőségének egyik tágas szobájában.

Ott ültünk minden munkanapon s hozzánk kopogtak be kézírataikkal a munkatársak, mert az ötvenes évek derekán Eszéki Gyula és jómagam voltunk a falnak szóló, óriási példányszámú sajtóorgánium olvasószerkesztői.

Elolvastuk az előttünk gyülekezett kéziratokat, jóváhagytuk, vagy vitáztunk a szerzőkkel, s amit rendben lévőknek ítéltünk, azt elláttuk a nyomdának szóló tipográfiai jelekkel, és továbbküldtük, útjára.

Gyakran ment Gyula is a nyomdába, irányítani, felügyelni az ottani munkát, az úgynevezett tördelést. Társultam hozzá olykor, hogy tanuljam a nyomdai tennivalókat, de soha nem maradtam Gyula nélkül a nyomdászokkal, mert ő volt a megbízható irányadó.

Gyulának most is a helyén kellene lennie, ha másként nem rendelte és rendezte az otthon megbomlott idő!

Eszembe jutott, hogy telefonálni próbált Gádor a feleségének, és talán sikerült is.

Ösztönzést éreztem, hogy telefonáljak Gyulának, de hamarabb vettem el a szándékot, mint ahogy felötlött bennem.

Még örültem is annak a rögtönzött döntésemnek, hogy nem hívom fel Gyulát.

Mint hirtelen ijedelemkor szokott, két-három gyorsat dobbant a szívem, és csak azután engedtem át magamat azoknak az érzéseknek és gondolatoknak, amelyek Eszéki Gyulát megidézve kavargattak bennem.

158.

Bevonulásom napján, a Néphadsereg című újság szerkesztőségében találkoztunk először, 1950 októberében.

Valamennyi akkor sorozottat, vagy más egységektől odarendelt egyént katonai egyenruhában láttam, de Gyula civilben volt, és a későbbiekben sem öltözött be. Azt mondták, polgári alkalmazott. Rajta kívül csak a titkárságon és a gépirószobában dolgozó nők viselték saját ruháikat.

A pénzügyes tiszttől kaptam a vonatkozó felvilágosítást, mert ő volt az egyedüli, akitől érdemesnek láttam az érdeklődést. Ő már a Horthy-hadseregben is szolgált, és feltevésem szerint mindenkinél jobban tudott katonául.

Szerinte a különféle tiszti egyenruhákban fészítők, és a szerkesztőségi munkabeosztásban alá-fölrendeltségben lévők mind a civil életből jöttek, elsősorban nem katonai képzettségük, hanem újságcsinálói tudásuk szerint kiválogatva.

Hasonló megfontolásból kerülhetett a hadsereg központi lapjához Eszéki Gyula is. Ámde ő mért nem kaphatott egyenruhát?

Másképpen is fogalmazhatóan: neki mért nem volt kötelező az egyenruha viselete, ami például sokunknak teher volt a munkaidőn és szerkesztőségen kívüli életünkben?

Lehetséges, hogy nem érdekelt volna Eszéki Gyula ruházata, sem egyéb különössége, ha nem az én külpolitikai rovatomban kellett volna osztoznunk a sorson.

Korábban utaltam rá, hogy három hónapos tanulói időre a Szabad Nép külpolitikai rovatához küldtek, majd onnan visszatérve kerültem a katonai újság külpolitikai rovatának élére.

Abban az időben a koreai háború és a titoizmus szerepelt legtöbbet külpolitikai étlapunkon.

Elkülönített, és „Szigorúan titkos” feliratú borítékokban kapta Eszéki Gyula mindazokat a szerb nyelvű nyomtatványokat, újságokat, amelyekből naponta készített összeállításokat. Lehetséges, hogy nem csupán fordításból állottak az általa gyártott kéziratok, hanem, saját fejéből is fogalmazott, – ezt soha nem vizsgáltam, nem is érdekelt.

Az én szobámból kerítették el neki egy kis helyiséget, hogy még tőlem is függetlenül és zavartalanul dolgozhasson. Az ajtaját is bezárta, amikor bármilyen céllal eltávozott.

Maga döntötte el, hogy miről, mennyit ír, és átmentek ugyan az anyagai az én kezemen is, mielőtt a századosi rangban lévő, Horváth József nevű főszerkesztő-helyetteshez kerültek, de egyszer sem tettem bíráló megjegyzést.

Nem érte bíráló Gyula munkáját a százados részéről sem. Egyszer fordult elő, hogy harsány hahota közben engem kérdezett annak a hírnek a forrásáról, ami szerint a gyűlöletes Tito, az imperialisták aljas ügynöke, a láncos kutya, és a többi, minden bűne mellé – még a körmeit is lakkozza! „Ugyan érdeklődd már meg Gyulától, honnan származik ez az értesülése?”

Megkérdeztem, és azt felelte Gyula, hogy „Benne van a levegőben”.

Elmosolyodott, de ezt inkább csak a szemében fedezhettem fel, mert úgymond faarcú volt egyébként.

Kevés volt az arca felületén a beszédes, az élénken mozgó ránc, izom, vagy ideg.

Ennek a kis diskurzusunknak az alkalmával merült fel bennem először, hogy nagyon keveset tudok erről a kollegáról.

Arra is gondoltam, hogy a rovatomban dolgozó másik öt munkatársamról sem sokat tudok, de hát soha nem is erőlködtem, hogy többet tudjak róluk, mint amit ők maguk mondtak önmagukról.

Jogom lett volna, hogy belenézzek személyügyi papírjaikba, ha éppen akartam volna, de soha nem gondoltam, hogy élnem kellene ezzel a jogommal. Éppen hogy visszaélésnek véltem volna, ahogyan önmagamat ismertem. Nem káderes voltam, hanem rovatvezető egy újságnál.

Szüksége sem lett volna efféle kutakodásnak, mert mindenki szabadon előadott mindent önmagáról, életéről, örömeiről, gondjairól, a napi trécselések, vagy munkaidő utáni találkozások során.

Gyulával kapcsolatban azonban az lett a gondom, hogy zárkózott alkat volt, nem nyílt ki senkinek, legalábbis akkori, szűkebb övezetünkben.

Úgy viselkedett, mint aki ura önmagának és nem enged át önmagából semmit másnak.

Nem társult hozzánk munkaidő utáni trécselésre, nem tudtuk hány barátnője volt, és jelenleg van-e, nem tudtuk mióta nem dohányzik, ivott-e bármikor is többet az elégnél, és így tovább.

Tette, ami a dolga volt, fel-felfénylett olykor a szeme, de személyiségének, magánéletének, lelkületének mélyrétegeibe senki nem pillanthatott be.

Egyik napon, amikor az ő kézírataival kezdtem foglalkozni, azt láttam, hogy a ti-toizmusról írott dolgozata alá nem a saját nevét írta, hanem azt, hogy Eck Gyula.

Azt válaszolta meglepett kérdéseimre, hogy joga van ezt az – úgymond – művész-nevet használni, és más helyeken, más alkalmakkor is használta már.

Következő esztendő márciusában arról értesített az új főszerkesztő, hogy – az ő tudomása szerint – létszámcsökkentés címén kellett megválnom Eck Gyula nevű munkatársamtól, és ne is akarjak ennél többet tudni.

Ekkorra már bármiféle magyarázat nélkül eltűnt a szerkesztőségből a régi főszerkesztő, Hajduska István alezredes is, meg századosi rangú helyettese is, valamint Juhász Róbert, aki egykor munkatársam volt a debreceni újságnál, és akit nem léptettek elő hadnaggyá, mint engem, hanem törzsőrmester maradt.

Máig rejtély, hogy miket kifogásolhattak egyéniségében, munkájában?

További személyi mozgások zajlottak a százhusz fős szerkesztőség távolabbi pontjain is, ahová korábban sem nagyon láttam el.

Ésszerű létszámcsökkentési, átszervezési célok jegyében zajlónak minősítették mindezt, ha szóba került, valamint az is egyre gyakrabban elhangzott, hogy fokozni kell az éberséget!

Az éberség, meg az ötvenes évek elején szaporodni kezdő, sok hasonló nyomorúság megterhelte az én életemet is. A katonai újság szerkesztőségén belül még kínzóbbá torzult az a politikai stressz, amitől az ország egészében fuldokolni kezdett a mindennapi élet.

Egyre több jel mutatta, hogy válságban a hadsereg egész tisztikara, lazul kötődésük a hivatásukhoz, egyebek mellett a családi kapcsolatokon át beszivárgó hírek nyomán is devalválódik a mundér becsülete.

Magam is mindenáron szabadulni akartam a mundértól, meg ki is forgattak belőle úgy, hogy az veszélyes lett a jövőmre nézve.

Munkalehetőség után kutakodva jutottam el a Szabad Föld szerkesztőségéig, illetve a főszerkesztő, Fehér Lajos szobájáig, és nagy megelégedésemre meg is állapodtunk. Úgynevezett próbariportot készítettem, és előzetes tanács szerint bevittem az olvasószerkesztők szobájába, ahol Eszéki Gyulát láthattam egyik asztal mögött.

Óriási volt a meglepődésem, aminél csak az volt – számomra legalábbis – meglepőbb, hogy Eszéki Gyula nem nagyon csodálkozott. Barátságosan nyújtott kezet, kifényesedtek a szemei, mozdult kissé a szája széle, és mondta is, hogy örül a látásomnak. Figyelmeztetett még, hogy hagyjam asztalán a papíromat.

Hamarosan ki is hátráltam.

Hetek múltán hallottam itt, meg ott, az új kollegáktól, hogy tudomásuk szerint Eck Gyula javallotta felvételemet, ő beszélt rólam Fehér Lajosnak is, másoknak is.

Ott, a Szabad Földnél már csak úgy ismerték, hogy Eck Gyula. Így írta alá valamennyi cikkét, riportját, meg a fizetési listát is.

Szinte meghatódtam annak a hallatán, hogy egykori alárendeltemnek, Eszéki, vagy Eck Gyulának a protezsáltja lettem. Amikor azután alkalmam adódott, felmelegedett hangon, némileg zavarban, másrészt örömteli izgalomban próbáltam köszönetet motyogni. Felidéztem hajdani együttműködésünket, ami meg is érdemli a jó ízű emlékezést.

Vonogatta a vállát Gyula, és azt mondta, nem volt az se jó, se rossz, bár kétségen kívül része volt az életünknek. Ha úgy akarjuk, felelmegetjük, vagy el is hallgathatjuk.

Magam részéről ott rögtön be is fogtam a számat, mert mellbevágott Gyula kijelentése, főként pedig a hozzá szervülő extra kommentárja, ami szerint az életünk nem az, ami történik velünk, hanem amire emlékezünk belőle.

Annyira fáradt voltam ott, a Moszkva szálló kávézójában, annyira az alvás vágya és lehetősége bizsergett idegeimben, hogy már-már „kialudt” volna belőlem a Gyuláról való ezoterikus töprenkedés ingere, amikor belém hasított ez a „bonmo”, szorosán kapcsolódva egy tegnap esti esemény emlékével.

Miután megérkezett éjszakai mulatónkba, tehát a Majestic bárba az a szerb ügyvéd, akit Zolinak a bácsikája várt, eleinte lehalkítva, és angolul beszélgetett a két úr, de később kiderült, hogy magyarul is jól tud az ügyvéd, és szívesen kiterjeszti társalgási körét irányunkba, ifjabbak irányába is.

Figyelmessége jeleként névjegyeit is osztogatta. Onnan olvastam le, hogy Dragutinak hívják.

Felöltött akkor bennem, hogy én is csináltak majd ilyet magamnak, mert mi-csoda elegáns dolog lenne azzal dignitálni!

Későbbben előnyösebbnek ítéltém, hogy inkább hallgathattam kilétekről. Elővigyázatosságból így is csak halkán, és hadarva mondtam a nevemet s Zoli tette hozzá kéretlenül, hogy a legnagyobb példányszámú, vidéki újság egyik vezetője vagyok.

Elkerülhetetlenül szó esett a magyar helyzetről, és az ügyvéd előzékenyen tájékoztatott bennünket egy aznapi, szerb lapban olvasottakról. Jelesül: bizonyos Dudás József elfoglalta fegyveres csoportjával a Szabad Nép székházat, és kinyomtatott egy „Függetlenség” című újságot.

Rövid szavakban beszélt az ügyvéd, inkább motyogott, mintha tartana tőle, hogy fölöslegesen nyomakodik elő tájékozottságával.

S feltevésem szerinti zavarát azzal oldotta, hogy behajtva az újságot, kis nevetés kíséretében azt mondta:

„Ja, és van itt még egy érdekesség! Ennek a szerb újságnak a riportere gyerekkori barátot fedezett fel, aki a Szabad Nép székház nyomdászait vezényelte a Dudás-féle akció alkalmával”.

Megint a lapjába pillantott:

„Ide is nyomtatták a nevét: Eck Gyula. Nem ismerős véletlenül?” – kérdezte rám pillantva, de már túl is lépve akármilyen válaszomon, és a Szezei-csatorna bombázásáról szóló témához kapcsolódott, amiről Zoltán bácsikája tette éppen közzé heves mondanóját.

Rajtam kívül valószínűleg senkit nem foglalkoztatott, hogy kicsoda Eck Gyula, pláne miután apró, tagadó fejrándítással jeleztem, hogy nekem is közömbös.

Azonnal ostobaságnak minősítettem ugyan, de bekattant az introspektív közhely, hogy íme, megtagadtam Eck Gyulát, először.

Mikor jön a második tagadás, meg a harmadik?

Haragudtam is magamra, és nevelésnek is éreztem haragvásomat, s inkább arra koncentráltam, hogy miképpen vélekedjek a hallott esemény egészéről?

Egyrészt jó hír, hogy Eck Gyula is ott lehetett, mert ez annak a jele, hogy él, és remélhetőleg nem történt azóta sem bántódása. Ámde az ő nyomdai megjelenése azután következett, miután az eddig ismeretlen Dudás elfoglalta fegyvereseivel a székházat. Hátha kényszerítették Gyulát valamilyen együttműködésre?

Lehet, persze, hogy önként csatlakozott a dologhoz, mert jóhiszeműen fogta fel a történéseket.

Már-már studírozásba, kezdtem, vonzott, hogy elemzés útján jól megértsem a frissiben hallott esemény politikai, katonai, vagy másfajta súlyát, jelentőségét, de hamar leparancsoltam magamat erről a – gyaníthatóan – vakvágányról.

Inkább azzal kezdtem foglalkozni, hogy mi történik, ha holnap nem egy civil ügyvéd, hanem szerb katonai, vagy egyéb hivatalos személyek, intézmények tennék fel a kérdést, hogy ismerem-e Eck Gyulát?

Takács-Szencz Livia: Borostyán út, 2017

Már a katonai újságnál, a „titózás” zenitjén viccelődtünk, derülgettünk azon a képzelgésen, hogy egyszer csak leszólit bennünket egy utcasarkon az UDBA, a jugoszlávok elhárító szervezete, amelynek az volt a híre, hogy a magyar ÁVO legfeljebb a kisöccse lehetne.

Ez a szervezet most is létezik, a csápjai bizonyosan elérnek ide, a belgrádi Moszkva szállóba is!

Nem voltam ment a mindenkiben megbúvó készségtől, hogy a láthatatlanban mozgó erőkről, szándékokról, érdekekről fantáziáljak, de most mégis fölösleges ostobaságnak ítéltém, hogy effélével pocskoljam az időt.

Szinte hangosan szóltak bennem a szavak, amelyek szerint nem képzelhetem komolyan, hogy ma ideáll valaki, és régmúltamról akarna elszámoltatni. Hiszen a napokban ment haza Belgrádból a magyar kormányküldöttség, amely nyilván a nevemben is bocsánatot kért a Marsaltól, és így most minden oké, legalábbis ez a veszély ad acta, nyugodtan élhetem világomat.

Következő pillanatban alighanem arról nyertem váratlan tapasztalatot, hogy milyen az, amikor az elmezavar határáig jut az ember.

A kezemben markolt papírokra bámultam és az alábbi mondatot láttam:

„Most zajlik a délszláv–magyar szellemi nász, hát szeressenek engem is.”

Első megvilágosodásomban azt hittem, csak elképzelem, amit leírva látok, de második nekifutásra megértettem, hogy inkább a képzeletem próbálja hamisítani a valót, mert amit leírva láttam, az másodperccel későbbben is ugyanott volt, ahol korábban.

Végül visszatért annyira józanságom, hogy beláttam: ez bizony Mollináry kollégina gondolata, ami valahol az űrben koccant az enyémmel.

Idelent pedig valóságos létezésünkkel vagyunk együtt, minthogy közös tulajdonosai vagyunk a történelemnek. Ugyanakkor alanyai vagyunk a süvítő történeti időnek, és benne az akaratunktól függetlenül kavargó eseményeknek.

Mit csinálnak a párhuzamok, meg a párhuzamosok a végtelenben?

Újra érdeklődést keltett bennem a kézzel javított, gépelt irat.

Sebesen visszalapoztam a közepére, sőt, majdnem az elejére.

159.

Úgy bújtam az olvasmányba, mint aki hajszoltság utáni pihenőt keres, de nem nyújtott enyhelyet az önéletrajzi emlékezés. Színes, túlságosan is színes, nyomasztóan zilált, váratlanul egymásra zsúfolódó, riasztó események tarkították az író életét, főként abban a periódusban, amelyik a háború után szakadt a nyakába.

Anyagi nyomorúsága olyan változatát adta elő, amihez hasonlót gyerekkoromban, a püspökladányi legszegényebbek világából valóként, hallomásból ismerhettem.

„Egyetlen életlehetőségem a kapa maradt a toll helyett” – mondja egy helyen, ami nagyon hatásosan kifejezett tényállás lehetett, de nem értettem, hogy a valóságban mit jelentett?

Konkrétabb tudással bővültek vonatkozó ismereteim, amikor előadta, hogy a nála tizenhét évvel idősebb Gebauer Gusztáv nevű második férje, az eredendően ügyvéd, amúgy nagyszerű ember, nyugdíjba ment, de valamilyen törvénytelenység folytán csökkentett nyugdíjat kap, s ezért sem engedi anyagi helyzetük, hogy kiegészítő munkást fogadjanak. Ráadásul férje lebénult egy súlyos betegség nyomán, és így nem marcolhatja a kapanyelet.

Az ötvenes évek óta gyilkolja őket az adószekatúra, amelynek lényege, hogy váratlanul emelik, és megannyi irányba kiterjesztik a különféle címletű fizetnivalókat.

Szép házban laktak férjével Nagymaroson, amit egykori könyvei jövedelméből vásárolt, de a házat is folyamatosan adóztatják, és noha már állami üdülőnek ajánlotta, kevés érdeklődés mutatkozott, és azután az is elhalt.

Baj, baj hátán.

Mindenesetre: el kellett ismernem, hogy van szava és heve a sértett emberből felszakadó vádaskodáshoz.

Továbbá: nem szerénykedik, mert oktató és nevelő hatást tulajdonít a könyveinek, már a megírás szándéka idején is.

Konok elszántsággal kutatja helyzetére a magyarázatot.

Míndezzel együtt már-már ismét fárasztani kezdett, majdnem elmenekültem az olvasás további terhe elől, amikor az alábbi mondanivalójához érkeztem:

„Ilyen színes gyöngyélet mellett sikerült 1955. május 2-án, déli egy órakor összenem Pesten, a Szervita téren. Éhes is voltam, és akkor még én, az országos híró író nő kölcsön szemüveget viseltem”.

Bevillant, hogy erről én akkor hallottam, amikor éppen megtörtént!

Ari Kálmán kollegám hozta a hírt a Szabad Föld szerkesztőségébe, fellármázva még Fehér Lajos főnökünket is, aki ennek nyomán gyorsan több helyre telefonált.

Hangoskodva kapcsolódott a hallottakhoz a szerkesztőség rangidőse, Dancs Józsi bácsi is. Része volt a rangjának, hogy kiscigány képviselőként ült a Parlamentben, amíg a Kiscigány Párt létezhetett. Természetesen enélkül, vagy ezzel együtt is kedves ember volt.

Pártjára állott Józsi bácsi a maga tekintélyével Ari Kálmánnak, aki amúgy a legkisebb rangúnak mondható is lehetett volna, ha ilyesmit számon tartunk. Mindössze három elemet végzett, és éppen gulyát legeltetett Kisújszállás határában, amikor Urbán Ernő ott felfedezte, és a Szabad Földhöz hozta, újságírónak.

Ari Kálmán aztán saját jogán is egyenrangú lett a szerkesztőségben, akárkivel.

Igaz, kezdetben három hónapos pártiskolára irányította az óvatos Fehér Lajos főszerkesztő, de Kálmán hamarosan elérte, hogy idegszanatóriumba vitték, és fél év múltán onnan távozott azokkal az ott, vagy máshol szerzett enyhén kósza, és kusza ismeretekkel, amelyek leginkább a népi írók iránti lelkesedésben mutatkoztak. Tény, hogy személyes kapcsolatba került Sinka István és Erdélyi József költőkkel, rendszeresen találkozgatott velük a lakásaikon, vagy egyebütt, és képviselője, prókátora lett aktuális gondjaiknak, gondolataiknak.

Iskolán kívül szerzett egyetlen, de nagy sugarú műveltsége engem is meglepett. Azon pedig külön elámultam a jelzett alkalomkor, hogy honnan tud ő egyáltalán bizonyos Mollináry Gizelláról? Honnan a késztetés és a készség, aminek a jegyében fellép az író nő ügyvédjeként, és háborog a kommunista hatalom ellen?

Szajtátva hallgattam háborgását, érvelését, de azután a nap egyéb hozadékával elkeverten elfeledtem a tényeket, adatokat, mindenekelőtt az író nő nevét, amit azelőtt soha nem hallottam.

S most újra itt van ez a számomra ismeretlen lény!

És ő maga adja elő élete további történetét, amelynek egy drámai szeletét Ari Kálmán révén ismerhettem meg.

Azon aztán külön is ámulnom kellett most, hogy Ari Kálmán kollegám hisztériásan szétkiabált híre, és az író nő önvallomása szinte szó szerint egyezik.

Kicsi különbség talán, hogy Kálmán elfelejtette említeni a kölcsön szemüveget, illetve, bizonyára nem is tudta, hogy az kölcsön van.

Honnan is tudhatta volna, mikor ilyen tény talán soha, schol nem létezhet, nem létezhetett, ezt, az itt említett egyet kivéve!

Az emberi esettségnek ez olyan megrendítően méltatlan mintája, hogy csaknem könny buggyant a szemeimből, amikor megértettem.

Sértőbb volt, mint az, hogy éhezett is, aki kölcsön szemüvegen át nézte a világot.

Nem így az író nő, aki edzettebb nálam, és könnyebben túlteszti magát az én aggodalmaimon.

„Viszont téma lettem – írja, – és június 2-án kiszállt hozzám Bölöni György elnök vezetésével az Irodalmi Alap, és kaptam havi hatszáz forint segélyt”.

Azt a segélyt azonban elemésztette néhány hónap múltán a hivatali ügyintézés mocsara, és a továbbiakban zajlott minden a maga, kegyetlen útján. Újabb összeesés, kórházi kezelés, kérvényezés, nyomorgás, majd egyszer csak:

„Hosszas kezelés után most itt állok azzal a semmivel fel nem érő boldogsággal, hogy hazám végre harmóniába került Jugoszláviával, többé nem bűn, amit leírtam, cselekedtem, vagy mondtam. Igazán, ennél nagyobb 60-ik születésnap ajándékot nem adhatott az élet!”

Egyszerre lüktetett a halántékom és a szívem, és akárha összesűgtam volna titkon önmagammal, sebesen a kézirat leghátuljára lapoztam, hogy megkeressem a keltezés dátumát.

A hibásan gépelt, ezért sok helyütt kézzel javított iromány utolsó sorai ekképpen festettek:

„Sorsom tisztába tevéset bizalommal várva maradtam elvtársi üdvözlettel:

Nagymaros, 1956. szeptember 20.

Mollináry Gizella”

Ez a dátum úgyszólván frissebb a mainál, akárha tegnap címeztem volna önmagamnak.

De vajon megérkezett-e már a valódi címzetthez?

Tudomásom szerint ma – talán – november 1-e, vagy 2-a van, a szeptember 20-án feladott küldeménynek – elméletileg legalábbis – meg kellett érkeznie!

S válaszolt-e már a címzett?

És vajon mit válaszolt?

Ezt csak magától Mollináry Gizellától tudhatnám, ha beszélhetnék vele, de úgy vélem józan eszemmel, hogy arra nincsen most esély. Talán soha nem is lesz.

Esetleg, ha valamiképpen hazajutok, és egyébként is alkalmas lesz rá az idő.

Gádor persze több és pontosabb ismerettel rendelkezhet a dologról, majd ő elmondja, amit tud.

És ha egyszer hazajutok, megfaggatom a dologról Ari Kálmánt is.

Akkora sóhaj szakadt fel belőlem, hogy görcsbe rándultak a mellkasomat szorító izmok.

Lehunyt szemmel vártam, amíg elmúlik lélegzésem aritmiás rendellenessége, de helyette még hevesebb szívdobogás verte bennem a riadót, arra ébresztve, hogy sürgető, és háríthatatlan tennivalók tornyosulnak árva fejem felett!

S helyettük valami mással múlatom itt az időt, én ostoba!

160.

Rendbe igazgattam Mollináry Gizella iratcsomagjának szétlazult lapjait s a szálloda portájára mentem vele.

Már tapasztalatom volt róla, hogy a portán ténykedő alkalmazottak valamelyikével mindig tudok annyit társalogni, hogy elintézhetem, amit akarok. Ehhez elegendő volt rossz angolságom, vagy hiányos orosz nyelvi ismeretem. Ezúttal olyan embert hozott elém a jószerecsse, aki magyarul is eléggé tudott. Kértem, hogy az otthagyt iratokat adja majd át Gádor úrnak, nekem pedig adja ide azt a kulcsot, amelyikkel a tetőtérben kapott szobámba behatolhatok.

Minden igényem szerint intéződött s annyi maradt eldöntetlen gondom, hogy előbb újonnan birtoklandó szobámba menjek-e szemlét tartani, vagy rögtön induljak a kis hajón hagyott holmiméért?

Az előbbi ötletet elhessentettem, hiszen majd láthatom azt a szobát, ha berendezkedek benne, minek most még azzal is az időmet tölteni?

Annál inkább hamar kipurgálódott belőlem leendő lakóterem iránti kíváncsiságom, mert hatalmasan tolt helyébe az a sokkal inkább akut kérdés, hogy mi a helyzet anyagi mutatóimmal?

Előbb végig akartam gondolni, hogy honnan, mennyi bevételem származott Belgrádba érkezésem óta. Felidegesített azonban a belátás, hogy lusta és kusza az emlékezetem egy ilyen gyors felméréshez. Inkább az tolt helyébe, hogy mit, mennyit, miért kell kiadnom a közeljövőben? Illetve: mennyiből gazdálkodhatok egyáltalán? Hogy állok most „dinárilag?”

Nagyobb távlatú áttekintésre ehhez is kevés volt a kimerültségtől félárbócra csúszott eszem, ezért csak annak eldöntésével kezdtem küzdelmet, hogy taxival induljak-e utamra, vagy elég lesz majd csak visszafelé?

Rögtön utóbbi mellett döntöttem, ám bár még azt is kérdőjelbe tettem, hogy visszafelé feltétlenül kell-e majd a taxi?

Megjelent emlékezetemben, hogy Szófiában egész kis íróbrigád kísért a vasútállomásra, és a markosabbak nem is restellték emelni a nyolc tételből álló holmikat, ahol, és ha, erre szükség adódott. Ők persze úgy tekintettek rám, akárha messzi földek hőseként búcsúznék tőlük, csatába indulva, gonoszság fejét venni, esetleg a csatában elesni, holott ők óvólag ajánlották, hogy maradjak náluk.

Azt azonban nem tehettem.

És a belgrádi állomásról is szakértőnek látszó ember segített szállítani pakkjaimat a dunai kis hajóhoz.

Egész karton amerikai cigarettát adtam érte.

A taxi sem lehet majd kevesebb!

És mennyibe kerül most itt egy karton amerikai cigaretta?

Amíg ezeken studióztam, egy lehetséges másik énemnek azt sugallta ösztönöm, hogy vegyem le a vállamról a most is ott lógó, egyébként utált és teljesen fölösleges fényképezőgépet, és nyújtsam át a szálloda portásának.

Elvette, és önkéntelen érdeklődéssel gusztálta. Elismerő kifejezést is tükrözött az arca, sőt, mondta is, hogy: ez igen!

Vagy effélét, és már talán tette volna, ahová a megőrzésre átadott holmikat szokás, de megállította röpké megjegyzésem, ami úgy szólt, hogy tartsa meg, ha annyira tetszik.

Felnevetett viccemen, és miközben elbizonytalanodni látszott azt illetően, hogy hová is tegye, megint megbámulta a tárgyat, majd elkomolyodva közölte, hogy ezért neki hat havi fizetését ott kellene hagyni abban a boltban, amelyikből elhozná.

Vállat rándítottam és azt mondtam: én odaadom kéthavi fizetéséért.

Megütközött, megint hol a fényképezőgépet bámulta, hol engem, azután azt mondta, sokkal jobb árat kapok érte, akármelyik szaküzletben kínálok eladásra.

„De én magának akarom eladni, kéthavi fizetéséért!” – erősködtem, sőt, fenyegetően hozzátettem, hogy vagy azonnal, vagy soha, mert sietek.

Mozdultam is a kijárat irányába, miközben észrevettem, hogy szóra nyitja a száját, de elhallgatott, mert a pulthoz lépett valaki, akivel beszélnie kellett pár szót. S miután továbbment az illető, közelebb hajolt hozzám a portás a pulton át és azt mondta, megveszi a masinát, ha komoly, amit ajánlottam.

Szó nélkül nyújtottam felé a tenyeremet, mire két dolgot csinált egyszerre: belső zsebébe kotort, mintha vakarózna, a fejét pedig hitetlenkedő ember módján ingatta.

Perc múltán a tenyerembe tett valamennyi papírpénzt, amire rá se pillantottam, hanem a zsebembe dugtam, és most már csakugyan kimentem a nagy forgóajtón az utcára, ahol azután sűrűket lépve haladtam előre, miközben képzeletben mindinkább hátralestem.

Akárha rohanó patakot figyelnék, amelynek nincsen elkülöníthető cseppje a felszínén, mert a víz egész, egyetlen darab, egyszerre jön és megy, – úgy zúgott a fejem-

ben a gondolatok apróra tört tengere, ami egyből és ezerből állott, és ami elillant, amint feltűnt.

Bízom rejtett emlékezetemben, amely ismeri ezt az utat, amelyiken megyek, mert ezen jöttem tegnap reggel, amikor a hajóról indulva kerestem a rendőrséget, hogy tartózkodási engedélyért folyamodjak s útközben leltem rá a Moszkva szállóra, ott pedig Gádor Béla és Toncz Tibor urakra.

A szálloda tehát biztos pont, innen visszatalálok a hajóra, anélkül, hogy a léptemre, menetelésem irányára figyelnek, tehát bizton magára hagyhatom a lábamat és társulhatok felvillanó, meg elillanó gondolataimhoz, amelyek pihentetve fárasztották magukat, vagyis hát engem.

Teljesen magamra hagyhattam magamat. Az csinálódott velem, ami akaródott.

Így kaphatott szabad utat szellelbéleltté lett gondolkodásomban például az úgynevezett zsidókérdés. Pedig ritkán engedtem négy szem közötti elménckedést magamnak a témáról, főként attól tartva, hogy egy szál magamban gyötrődve bitorul az antiszemiták, tehát az ostobák, vagy éppen gonoszok vaksötét világának mélyére süllyedek. Ahonnan Mesterházi Lajos, örök tanítóm szerint nem vezet út a világosságára.

Számlálatlanul nyüzögtek emlékezetemben a sötétbe tévelyedettek, és most közülük soroltam régi-új ismerősömet, az amúgy nagyon kedves Toncz Tibor bácsit, akivel tegnap találkoztam itt, Belgrádban, Gádor Béla társaságában. Akadt egy óvatlan pillanat, amikor fülemhez hajolt a kedves, öreg karikaturista, és a Ludas Matyi főszerkesztője felé biccentve súgta, hogy aki most Gádor, az egyébként Guttman volt – azelőtt.

Miért érezte szükségét, hogy ezt a tudomásomra hozza?

Mi lehet az a bármilyen haszon, amit remél információja bizalmas közlésétől?

Talán kipuhatolja, hogy egy nótát fújok-e vele?

Közelebbi barátok leszünk ettől?

És ha többen gondoljuk ugyanazt, az már hasznos, valamilyen többletet jelent?

Ilyen állítás jó okkal is létezhet, de csak akkor termel értéket a közös, vagy hasonló gondolkozás, ha nemes célra irányul.

„Márpedig az antiszemitizmus szélsőséges változata legalizáltan tömeggyilkosságba is torkollhat, ennek velünk élő történelmünk adta borzalmas bizonyágát” – foglalta össze számomra Mesterházi Lajos.

Hozzátette, hogy éppen ezért a zsidógyűlölet bújtatott változatait, például a látzatra jópofa, játékos szalon-megnyilvánulásait sem tűrhetjük!

Ez az! Hát éppen ilyen, amit a jó öreg Toncz bácsi produkált!

Vagy pedig én vagyok nagy ló, amiért blikkre ilyen baromságot igazságnak gondolok!

Hátha soha nem is volt zsidó származású Guttman, és nem az a mostani Gádor sem?

Hátha Toncz bácsi a zsidó?

Honnan lehet az ilyen tény manapság tudni?

Még a keresztlevél sem bizonyosság a származásra!

Végül pedig mit bizonyít akár a dokumentumokkal igazolt zsidó, vagy bármilyen származás?

Mesterházi szerint ilyen kérdésre csak a fajelmélet alapján állva lehet válaszolni.

„Ez pedig mindennél távolabb van tőlem” – szögeztem le a magabiztosak önhitével.

161.

Felderülő arccal vettem észre, hogy a Duna partjára értem, ráadásul már látom is a kis krumplit szállító hajómat, a tatján pedig, a korlátnak dőlve áll az én Popeyem, igazinak látszó csibukkal a szája sarkában, és nagy újság lapjait nyitja szét a kezeiben.

Örültem a látásának, meg az egész környék hangulatának s úgy éreztem, hazaérkeztem valahonnan, ahol eddig nem voltam otthon.

Akárha kidobott volna magából egyszer a világ, és itt nyertem akkor befogadást.

Rám kapta a szemét, amikor a hajóra vezető pallóra léptem, és az megnyikordult a súlyom alatt. Rám is szólt és valamerre az égre mutatott, hogy nézzek csak fel az Avala hegy tetejére, éppen süti a lemenni készülő Nap! Ilyenkor kellene róla fényképet csinálnom, de hová lett a fényképezőgépem? Milyen haszon lenne, ha most előkaphatnám. Az a hegycsúcs a legvonzóbb látvány minden turista számára!

Fogta a kezemet, és mintha megjelenésem is örömet okozna neki, meg a téma is, amit involvált megjelenésem, arról a néger hálóvendégeről kezdett beszélni, akit az én kabinomba tett, mert én nem jöttem aludni, a másik kabinban meg ő, a kapitány lakik. És ez a fekete ember már sok fényképet készített az Avala hegyről, mégpedig azért, mert pénzt akar csinálni a képekből.

Most is a hegyre ment.

Szénfekete néger, szótárból beszél a szerbet, de jól megérteti magát.

Eddigiek szerint Amerikában él, éppen leszerelt katonáéktól, és ottani szokás, hogy fizetett szabadság jár neki, amit utazgatásra használ. A világ legnagyobb hegyeit látogatja sorban, de nem ám csak báméskodni kapaszkodik oda, hanem kézen áll a tetejükön, ebben a pozitúrában kaptja le magát az automata fényképezőjével, azután az így készült képeket árusítja.

Olyan fekete, mint a szén, de akárha zsidó vér is keveredne benne! Mániája, hogy kis cukorkaboltot vásárol, amiből majd nagyot csinál.

Befelé bazsalyogtam egyet.

„Sokkal nagyobb hasznot vettem én ki abból a fényképezőből, mintha most a hegycsúcsra irányítanám a lencséjét”.

Korábban is örökös nyűg volt a nyakamban. Ámbár az kétségkívül becsülendő és bölcs ötlet volt öreg fotósunktól, Bence bácsitól, hogy vigyem csak, és csináljak vele minél több felvételt, megemelik majd bulgáriai úti beszámolóim érdekességét a mellékelt képek.

Természetesen haza kellett volna végül vinnem, hiszen a Szabad Föld című újság tulajdona volt.

Aggodalom nyilallott belém, hogy talán mégsem volt jó ötlet a portásnak adnom, hiszen így most már nem vihetem haza.

Bár elszégyeltem érte magamat, de tagadhatatlanul talajt fogott agyamban az a gyalázatos, rettenetes, egyszersmind azonban mentségemül szolgáló tudat, amely szerint jelenleg nincsen „haza”.

És lesz-e?

Mikor?

Lesz-e benne Szabad Föld, meg Bence bácsi?

Adott helyzetemben tehát alighanem legkisebb gondomnak tekinthetem, hogy mi lett a fényképező masinával.

Eközben emeltem a szemem a belgrádi hegycsúcsra, amit Áron bácsi mutatott tegnap, az a különös személy, aki Zoli barátomnak rokon, vagy inkább valamilyen alárendelt, szolgálai, szolgálati tartozéka lehetett, amennyire beleláltam kettejük viszonyába.

Miután elhagytuk a rendőrségi központot, és a megszerzett tartózkodási engedély birtokába jutottunk, éppen ide, a hajóra igyekeztünk. Én hívtam őket egy pohár bulgáriai borra, hogy ne Zoli által erőszakolt, úgynevezett kafanába menjünk, és rengeteg pénzemet ott hagyjunk.

Pénzről a pénz jutott eszembe, és feszült bennem a kérdés, hogy vajon a Moszkva szálló portásától imént felvett summával együtt mennyi lehet most az összvagyonom, de nem adhattam választ a kérdésre, mert ahhoz zsebembe kellett volna nyúlnom, illetve ki kellett volna vonnom a kezemet a pipás hajós kezének jólesően erős szorításából.

Végül mégis eredményesen átirányítottam figyelmét a költözéssel kapcsolatos gondomra, nevezetesen arra, hogy hálás lennék, ha segítene taxit keríteni. Azt mondta, várjak, ő pedig elment a Duna-part távolabbi, piacosnak tetsző, élénkebb szakasza irányába, és kétkerekű kordét húzó sihederrel tért vissza. Még abban is készséges volt, hogy a csomagjaimat felrakjuk a járműre, és gurnikkal megfelelően rögzítsük is.

Zakatolt a fejem, hogy miképpen honoráljam én mindezt, majd be is vontam ideges töprengésembe, és szégyenkezve rákérdeztem, hogy javaslata szerint mennyit adjak a gyerkőcnek, illetve, mennyit: neki?

Csücsörített, grimaszolt, füstöltette kis pipáját, szúrósan bámult rám, majd felnevetett és vállamra tette a kezét:

„Ne spekuláljon már annyit a pénzről, mint ez az én zsidó négerem. Van magának baja a nélkül is. Fizetni pedig azzal fizet énnekem, hogy meghallgat.

Azt feleltem, hallgatom.

Szétnyitotta, megösszezsukta nagy újságját és előadta közben, hogy a mai napon megszüntették Magyarországon a Magyar Dolgozók Pártját, rövidítve MDP-t, vagy is a kommunista pártot. Mit szólok ehhez?

Azt mondtam, lehetséges, hogy ez nem jó hír. És készültem újabb levegőt venni.

Ő is nagyot sóhajtott, majd azt kérdezte, miképpen vélekedek arról, hogy akár milyen keményfejű embert ájulatba lehet verni, de utána feltétlenül másképpen gondolkodik, mint előtte.

Azt mondtam, egyetértek.

Azt felelte rá, ez talán a magyaroknál nem így van. Fejbeverték őket, és úgy maradtak.

Feladták az elveiket.

Tito soha nem tenné.

Kezet nyújtottam neki, és intettem a gyerekeknek, hogy induljunk a kordéval.

162.

Próbáltam segíteni a vézna gyerekeknek, hogy együtt húzzuk a kordét, de nem bizonyult jó megoldásnak, mert óhatatlanul rángatózott a jármű.

Beláttam, hogy jobb, ha mögötte lépegetek.

Az erő, amit járás közben igénybe vett a testem, arra is elegendő volt, hogy szellememnek, érzéseimnek juttassak a fölöslegről.

Pillanatra a debreceni Nagyerdőben láttam tizenhét éves magamat, amint félve, de ellenállhatatlan örömmérettől hevítve, énekelve és táncolva haladtam egyik erdei utacskán.

Az Egyetem épületéből, az egyetemi pártszervezet irodájából jövet hódoltam annak a pillanatnyilag mindennél mámorítóbb, gyönyörűsegebb tudatnak, hogy felvettek a Pártba.

Sűrűn megtapintottam belső zsebemben életem első párttagkönyvét.

Azóta fel-felmerült bennem, hogy nem állhatom tovább a nyűgét, kilépek a Pártból.

Most a párt lépett ki belőlem.

A könyvecske viszont nálam landolt. Jelenleg kikapós háziasszonyom őrzi, mert szigorúan tilos azt az iratot külföldre vinni.

Túlságosan nyomasztó volt minderről a gondolkodás, és örültem, amikor semmi nem jutott eszembe arról, hogy mi történik majd ezután, és miben áll az, ami eddig történt?

Nem sokáig élvezhettem a mesterséges ürességet, mert újabb aggodalmam szerint mégis van gond a géppel, mivel benne hagytam a filmet. Ha valaha mégis hazajutok, a filmen lévő fotóknak bizonyára hasznát vehetném.

Szinte megdermesztett az emlékezés, hogy mennyi mindent hagytam én azon a filmen! Ha terhemre volt is a gép, rengeteget használtam, amikor ándungom támadt rá. A szó szoros értelmében fűt-fát fényképeztem, továbbá embereket, közöttük ismerősöket, ismeretleneket s bizonyára akadnak a felvételek között olyanok, amelyeket nem lenne tisztességes, meg jogos a világ elé tárni, legalábbis a szereplő személyek hozzájárulása nélkül.

A fejemből is ki kellene törülni a felvételeket? Minden olyan tudást, ami emberekről, eseményekről, világról gyülekezett idegeimben, azokat mindet meg kellene semmisítenem, nem lenne jogom használni, másokkal is megosztani?

Mollináry Gizelláról sem szabadna tudnom?

De hiszen az ő történetét Gádortól kaptam!

Neki meg maga Gizella adta.

Sőt! Gizella szándékosan, direkte mindenkinek adta!

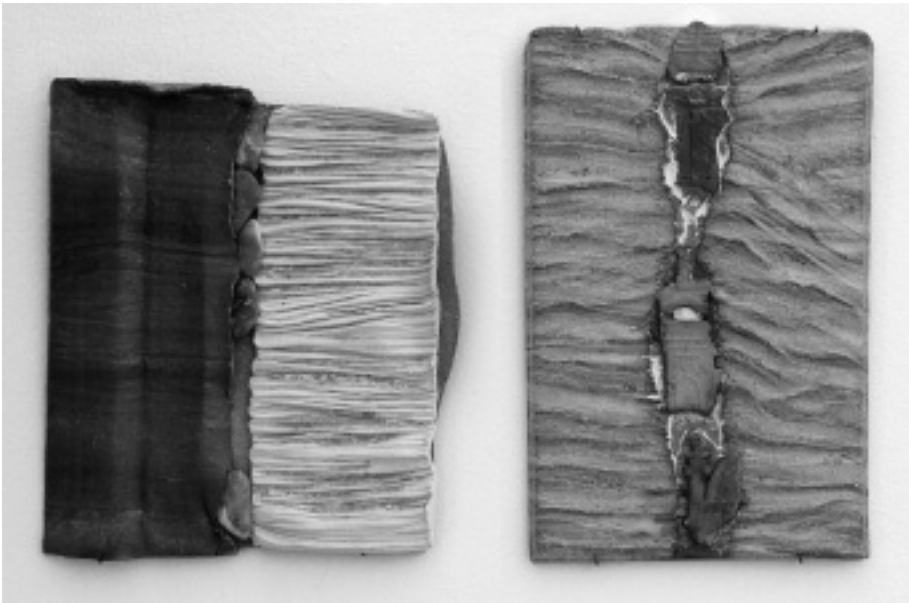
Ő a pártnak is adta magát, élete egész történetét, de mit kezdhet ilyen ajándékkal a párt, amely időközben megszüntette önmagát?

...

Igyekeztem úgy férközni a kordé hátuljához, hogy kevéske erőt mellékeljek én is a mozgatásához, ne csak a gyerek húzza.

Ámbár könnyedén gurultak a gumikkal ráfózott kerekek.

(folytatása következik)

Csemán Ilona: Utak mentén I–II., 2017